

**Onderzoek naar de afhandeling van de
klokkenluidersmelding bij de IND
van 2017**

Colofon

Uitgave

© 2018

Onderzoek naar de afhandeling van de klokkenluidersmelding bij de IND van

2017

december 2018

Inhoud

1	Inleiding.....	4
1.1	Aanleiding van het onderzoek	4
1.2	De onderzoeksopdracht	5
1.3	Werkwijze en verantwoording	6
1.4	Opbouw van het rapport	8
2	De omgang met de melding.....	9
2.1	De melding	9
2.2	De ontvangst van de melding	10
2.3	De beoordeling van inhoud en middel door de IND	11
2.4	Bestuivorming over de melding in het licht van de Interne klokkenluidersregeling	12
2.5	Bekendmaking van de klokkenluidersmelding en van de melder	14
2.6	Eigenaarschap van de melding	15
2.7	Het onderzoek naar aanleiding van de melding	15
2.7.1	De totstandkoming van de onderzoeksopdracht.....	15
2.7.2	De uitvoering van het onderzoek.....	16
2.7.3	Bekendmaking en ontvangst van het rapport	17
2.8	De afronding van de melding	18
2.9	.....	19
2.10	Verdere ontwikkelingen na 1 augustus 2017.....	19
2.10.1	.....	20
2.10.2	.....	21
2.10.3	.....	21
2.10.4	.....	22
2.10.5	.....	23
2.10.6	.....	24
2.10.7	Het besluit tot een procesevaluatie	25
3	De omgang met de melder.....	27
3.1	Algemeen.....	27
3.2	Zorg voor en bescherming van de melder	28
3.3	De verantwoordelijkheid voor de zorg voor de melder	29
3.4	Het oordeel over de melder binnen de organisatie	30
3.5	.....	31
3.6	.....	32
4	Beoordeling van bevindingen.....	33
5	Beantwoording van de onderzoeksvragen.....	38
6	Aanbevelingen.....	43
7	Nawoord	45
	Voetnoten	46
	Bijlage 1: Onderzoeksprotocol.....	48

1 Inleiding

De mogelijkheid tot klokkenluiden is voor onze samenleving van groot belang: misstanden worden bekend, kunnen worden opgelost en herhaling kan worden voorkomen. De klokkenluider verdient daarom bescherming en ondersteuning.

De bescherming en ondersteuning van klokkenluiders bij de rijksoverheid is op basis van de Wet Huis voor klokkenluiders (Stb 2016, 147 en 148) geregeld in de Interne klokkenluidersregeling Rijk, Politie en Defensie van 21 december 2016¹ (hierna Interne klokkenluidersregeling) en de Ambtenarenwet. Theorie en praktijk van de bescherming van klokkenluiders blijken echter nogal te verschillen.

In dit rapport doe ik verslag van een onderzoek naar de afhandeling van de klokkenluidersmelding bij de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) van 2017.

Dit onderzoek is erop gericht lering te trekken uit het proces van afhandeling van de melding.

Overigens ben ik mij bewust van de complexe context waarbinnen de IND ook ten tijde van de melding moest functioneren: men werd geconfronteerd met een sterk wisselend werkaanbod, was verantwoordelijk voor de uitvoering van ingewikkelde regels en lag onder een maatschappelijk vergrootglas.

1.1 Aanleiding van het onderzoek

De IND werd in 2017 voor het eerst geconfronteerd met een melding in het kader van de Interne klokkenluidersregeling. De afhandeling van de melding en het lang slepende conflict tussen de melder en de IND dat daarop volgde, werden door beide partijen als onbevredigend ervaren.

Eind 2017 heeft de melder zich tot de secretaris-generaal (SG) van het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) gewend. Na overleg met de klokkenluider en de IND heeft de SG van JenV in mei van dit jaar besloten tot een evaluatie van de gang van zaken rond de melding en de bejegening van de melder. Daarbij treedt de SG in zijn rol als eigenaar van de IND ook op als opdrachtgever van het onderzoek.

1.2 De onderzoeksopdracht

Op 1 september 2018 heeft de SG van JenV mij de opdracht verstrekt om onderzoek te doen naar de afhandeling van de melding van [redacted] 2017, door de volgende onderzoeksvragen te beantwoorden:

- a) *Hoe is het proces van melding gelet op de vereisten van de Interne klokkenluidersregeling Rijk, Politie en Defensie van 21 december 2016 verlopen en zijn alle daarin beschreven stappen gevolgd?*
- b) *Is de bejegening die de melder naar aanleiding van [redacted] melding heeft ondervonden in overeenstemming geweest met de relevante bepalingen in deze klokkenluidersregeling?*
- c) *Hoe hebben de betrokken leidinggevendenden binnen de organisatie van de IND en het departement van JenV de regeling toegepast en hoe hebben zij en de overige (direct) betrokkenen de toepassing van de regeling ervaren?*
- d) *Is het vermoeden van een misstand dat de melder met [redacted] melding van 2017 heeft aangekaart ook te kwalificeren als een misstand als bedoeld in de Interne klokkenluidersregeling Rijk, Politie en Defensie van 21 december 2016?*
- e) *Welke aanbevelingen heeft de opdrachtnemer om het proces van afhandeling van een melding beter in te richten?*
- f) *Welke aanbevelingen heeft de opdrachtnemer om te bevorderen dat in een volgend geval de afhandeling van een melding recht doet aan de verantwoordelijkheden en beleving van alle betrokkenen?*

De onderzoeksvragen zijn vastgesteld door de opdrachtgever na overleg met de vertegenwoordiger van de klokkenluider,

1.3 Werkwijze en verantwoording

Met het oog op de onafhankelijkheid en de transparantie van het onderzoek is de werkwijze vastgesteld en vastgelegd in het onderzoeksprotocol (zie bijlage 1).

In het kader van het onderzoek hebben de betrokken onderzoeker en ik, samen en separaat, 14 interviews met 15 personen gevoerd.

Van de interviews is een verslag of een korte samenvatting opgesteld.

Geïnterviewden kregen de gelegenheid op het conceptverslag, respectievelijk de conceptsamenvatting te reageren. Alle verslagen en samenvattingen zijn na overleg met de geïnterviewden door mij vastgesteld. De verslagen en samenvattingen zijn vertrouwelijk en maken geen onderdeel uit van dit rapport.

Ten behoeve van het onderzoek heb ik tevens een viertal achtergrondgesprekken gevoerd en een aantal relevante artikelen bestudeerd.

Samen met de onderzoeker heb ik een uitgebreide documentstudie verricht.

Van de opdrachtgever en de IND ontving ik desgevraagd eind augustus 2018 een tweetal dossiers met documenten die betrekking hebben op de afhandeling van de melding en de omgang met de melder. Beide dossiers waren door de IND samengesteld.

De klokkenluider heeft mij op 4 september 2018 een eigen dossier met documenten overhandigd. Ik heb daarnaast aanvullende informatie en documenten opgevraagd bij de IND en bij personen die geacht werden over relevante informatie te beschikken.

Op 23 november 2018, na afronding van de wederhoorrunde, deelde de IND mij mee dat het tweede dossier dat ik in augustus van de dienst had ontvangen "...een chronologische weergave van de procesgang rondom de melding en de bejegeningsklacht..." betrof, met "...de belangrijkste dossierstukken...". In de e-mail gaf de dienst aan te beschikken over "...nog een omvangrijker dossier dat [...] echter niet op deze manier geordend [is], maar [...] wel ingezien [kan] worden." De nazending die ik op 26 november 2018 ontving, bevatte 3457 pagina's ongeordend materiaal. Ik betreur het, dat de IND het onderzoeksteam deze documenten niet reeds na het informatieverzoek van 23 augustus 2018 heeft verstrekt. Met het oog op de zorgvuldigheid van mijn onderzoek heb ik de oplevering van het rapport uitgesteld en alle op 26 november ontvangen stukken bestudeerd. De IND heeft mij op

30 november 2018 desgevraagd meegedeeld: “Voor zover we nu kunnen inschatten hebben we alle informatie verstrekt die naar onze inschatting nodig is of zou kunnen zijn.”

Naar aanleiding van de nazending is de concepttekst op enkele punten aangevuld en gewijzigd.

De verzamelde documenten maken geen deel uit van het onderzoeksrapport.

De relevante delen van het conceptrapport zijn ter beoordeling van feitelijke onjuistheden voorgelegd aan de IND en de melder (en vertegenwoordiger).

Conform artikel 4 van het onderzoeksprotocol heb ik oordelen die betrekking hebben op het functioneren van personen aan hen voorgelegd en hen de gelegenheid geboden hun zienswijze te geven.

Na aanpassing van het conceptrapport op grond van de nieuwe informatie uit de nazending van 26 november 2018, heb ik de IND en de melder (en vertegenwoordiger) opnieuw gelegenheid geboden de tekst te beoordelen op feitelijke onjuistheden. Tevens heb ik de meest betrokkenen wederom gevraagd hun zienswijze te geven op de aanvullende oordelen die rechtstreeks betrekking hebben op hun persoon.

Ik heb een concept van dit rapport voor commentaar voorgelegd aan een tweetal externe meelezers. Dit heeft geleid tot waardevolle suggesties, die ik in de definitieve tekst heb verwerkt.

Het onderzoeksteam bestond uit _____, onderzoeker en mijzelf, voorzitter van het onderzoeksteam en opdrachtnemer. _____ voerde het secretariaat en heeft het team ondersteund.

Ik dank eenieder voor zijn/haar medewerking bij de totstandkoming van dit rapport.

1.4 Opbouw van het rapport

In de hoofdstukken 2 en 3 schets ik op basis van de bestudeerde documenten en de gevoerde interviews het proces van respectievelijk de omgang met de melding en de omgang met de melder.

In hoofdstuk 4 geef ik een oordeel over de bevindingen.

In hoofdstuk 5 geef ik antwoord op de eerste vier onderzoeksvragen die de SG van JenV aan mij heeft voorgelegd.

In hoofdstuk 6 doe ik in antwoord op de 5^e en 6^e onderzoeksvraag, een beperkt aantal aanbevelingen voor een goede inrichting van het proces van behandeling van een melding in het kader van de Interne klokkenluidersregeling.

2 De omgang met de melding

2.1 De melding

Op 2017 verstuurde , werkzaam bij

van de IND in , een e-mail naar de hoofddirecteur van de IND (HIND). In de onderwerp-regel van de e-mail gaf de medewerker aan melding te doen in het kader van de "Regeling Klokkenuiders". In de afsluitende zin van de e-mail deed expliciet een beroep op de rechtsbescherming die deze regeling biedt.

In de e-mail wees de medewerker de HIND op een drietal tekortkomingen in de dienstverlening aan particulieren:

- ;
- en;
- .

De problemen waren volgens een gevolg van

De medewerker vervulde op het moment van melding de taak van

2.2 De ontvangst van de melding

De HIND reageerde op 2017 per e-mail richting de medewerker. Op had hij een kort gesprek met de medewerker. In de e-mail en in het gesprek stelde hij de medewerker voor, e-mail voor te leggen aan de tactisch manager van . Deze was op 2016 aangetreden in deze functie.

De medewerker gaf gehoor aan het verzoek en stuurde oorspronkelijk van daterende e-mail op 2017. Een schriftelijke overdracht van de melding van de HIND naar de tactisch manager heeft volgens betrokkenen niet plaatsgevonden.

In de daaropvolgende zeven weken voerde de tactisch manager een aantal gesprekken met de melder. Deze gesprekken waren erop gericht meer helderheid te krijgen over de intenties van de melder. In zijn latere bevestigingsbrief noemde de HIND die gesprekken intensief.

De IND bevestigde de ontvangst van de klokkenluidersmelding met een formele bevestigingsbrief zoals bedoeld in artikel 9 van de Interne klokkenluidersregeling. De IND

heeft zowel op [redacted] als op [redacted] 2017 een bevestigingsbrief verzonden. De brieven bevatten identieke teksten. De brief van [redacted] was volgens de melder niet ondertekend.²

In de brieven van [redacted] respectievelijk [redacted] 2017, kwalificeerde de HIND de gemelde tekortkomingen in de dienstverlening als misstand. Aan de directeur Dienstverlening gaf hij opdracht een onderzoek naar de misstand te laten verrichten, zo schreef hij. Het door de melder naar voren gebrachte vermoeden van een misstand achtte hij daarmee kennelijk gegrond.³

Tussen de melding en de eerste bevestigingsbrief lagen meer dan zeven weken. In die periode bleef de status van de melding onbepaald en werd deze dus niet behandeld als een klokkenluidersmelding.

De opdracht tot het verrichten van een onderzoek conform de Interne klokkenluidersregeling naar de (vermoede) misstand werd op [redacted] 2017 aanbesteed. De IND geeft aan dat de opdracht aan het bureau EY formeel op [redacted] 2017 werd verstrekt. Tussen de melding en het aanbesteden van het onderzoek lagen [redacted] weken, tussen de melding en de opdrachtverlening [redacted] weken.

2.3 De beoordeling van inhoud en middel door de IND

De problemen bij de dienstverlening aan particulieren, waar de klokkenluider in [redacted] melding naar verwees, werden door alle betrokkenen herkend en erkend. De slechte bereikbaarheid en de lange wachttijden, evenals het gebrek aan sturingsinformatie, waren in de organisatie al langer bekend.

De reorganisatie (de zogenaamde “Omklap”) die in september 2015 werd doorgevoerd, werd wel verschillend beoordeeld: een deel van de geïnterviewden was van mening dat deze bij de directie Dienstverlening niet had bijgedragen aan een oplossing; integendeel, de eerder geconstateerde problemen werden juist groter. Anderen deelden deze opvatting niet.

2.4 Besluitvorming over de melding in het licht van de Interne klokkenluidersregeling

Toen de melder vijf weken na ontvangst van de melding in een van de verkennende gesprekken met de tactisch manager om registratie van melding verzocht en duidelijk werd dat zich bleef beroepen op de Interne klokkenluidersregeling, vroeg de tactisch manager advies bij de directie Bedrijfsvoering en bij het Bureau Hoofddirectie IND over hoe met de e-mail van 2017 en met het beroep van de medewerker op de Interne klokkenluidersregeling omgegaan diende te worden.

Na een overleg tussen de tactisch manager, het hoofd stafbureau Hoofddirectie IND en de HR adviseur op [redacted] 2017, deelde de tactisch manager per e-mail de directeur Dienstverlening en de HIND mee, dat men "...de melding serieus moet nemen, aangezien deze onder de klokkenluidersregeling valt."⁵ Ze beriep zich daarbij op het oordeel van de HR adviseur. Een week later werd de eerder genoemde eerste bevestigingsbrief verzonden.

De melding van [redacted] 2017 werd door de leiding van de IND niet beschouwd als een integriteitsvraagstuk of een kwestie in het verlengde hiervan. In de interviews met betrokkenen

[redacted], aldus betrokkenen.

De tot augustus 2017 bij de IND van kracht zijnde interne procedures met betrekking tot integriteitsvraagstukken, werden dan ook niet toegepast op de klokkenluidersmelding van [redacted]

⁶ De melding werd niet geregistreerd in de door Bureau Integriteit beheerde database voor integriteitsinbreuken en Bureau Integriteit werd bij de afhandeling van de melding, met uitzondering van een eerste beoordeling van de aard van de melding, niet betrokken.⁷

De melding van [redacted] is ook niet opgenomen in de rapportage over het jaar 2017, die de IND heeft aangeleverd bij het departement van JenV ten behoeve van de Jaarrapportage bedrijfsvoering Rijk. In laatstgenoemde rapportage wordt de melding dan ook niet genoemd.

Meerdere geïnterviewden hebben aangegeven dat

Volgens de geïnterviewde leden van het MT IND is

2.5 Bekendmaking van de klokkenluidersmelding en van de melder

Toen eenmaal duidelijk was dat de melding als klokkenluidersmelding gezien werd, informeerde de tactisch manager in 2017 de operationeel managers. Een week later werden ook de medewerkers van over het bestaan en de inhoud van de melding ingelicht. Dat gebeurde mondeling op 2017. Alle operationeel managers ontvingen een uniforme tekst om de medewerkers van hun team te informeren. In deze verklaring werd ingegaan op de inhoud van de melding en aangegeven dat de melder van mening was dat de dienstverlening op alle klantkanalen al langere tijd te wensen overliet.

.” Aangekondigd werd dat de IND een extern onderzoek naar de melding zou instellen.

2.6 Eigenaarschap van de melding

Vanaf het moment dat de medewerker melding van 2017 voorlegde aan de tactisch manager, zo moet ik op grond van de verworven informatie concluderen, werd de regie voor de verdere behandeling van de melding feitelijk aan overgelaten.

De verantwoordelijkheid voor het onderzoek naar de vermeende misstand droeg de HIND op aan de directeur Dienstverleners. Dat meldde de HIND in zijn eerder genoemde bevestigingsbrief aan de klokkenluider. De directeur Dienstverleners trad vervolgens op als opdrachtgever van het onderzoek. Hij verstreekte de opdracht aan een extern onderzoeksbureau, stelde de klokkenluider conform artikel 11 van de Interne klokkenluidersregeling per brief ervan in kennis dat de 12 weken-termijn niet gehaald zou worden en bood na afronding van het onderzoek het rapport met een begeleidende brief persoonlijk aan de klokkenluider aan.

Uit de interviews blijkt dat

2.7 Het onderzoek naar aanleiding van de melding

Gezien de reikwijdte van mijn opdracht ga ik niet verder in op de inhoud van het onderzoek door EY, maar beperk ik mij tot de procesgang.

2.7.1 De totstandkoming van de onderzoeksopdracht

Zoals hiervoor beschreven, stelde de IND een onderzoek in naar de in de melding aangekaarte misstand. Bij het formuleren van de opdracht werd de melder betrokken. Delen van inbreng bleven echter, mede na commentaar van onder andere de plaatsvervangend (plv.) HIND, buiten de definitieve opdracht. Het ging daarbij om delen die betrekking hadden op de "sturingsvraag".¹⁰

---

volgens geïnterviewden

De onderzoeksvraag zoals in het eindrapport van EY opgenomen, was zeer algemeen van aard. Ze luidde: "Wat zijn de knelpunten bij de dienstverlening via de klantkanalen en hoe kan de IND deze dienstverlening verbeteren en borgen?" Bij het beantwoorden van die vraag dienden de onderzoekers ook "...te kijken naar de huidige knelpunten en de oorzaken daarvan....".

, zo blijkt uit de interviews.

2.7.2 De uitvoering van het onderzoek

De uitvoering van het onderzoek leidde tot enige onrust bij

Bij het onderzoek werd een grote groep medewerkers via interviews, een enquête en een paneldiscussie gevraagd hun mening over het functioneren van de dienstverlening te geven.

2.7.3 *Bekendmaking en ontvangst van het rapport*

Een week na de afronding van het onderzoek, op 17 juli 2017, werd het onderzoeksrapport door de directeur Dienstverlening aan de melder aangeboden. Op dezelfde dag werden de operationeel managers per e-mail door de directeur geïnformeerd dat het rapport gereed was en dezelfde ochtend op het intranet van de IND geplaatst zou worden. Bij die e-mail zat ook de samenvatting van het rapport.

2.8 De afronding van de melding

In de brief van 17 juli 2017 waarmee de directeur Dienstverleners het onderzoeksrapport persoonlijk aan de melder aanbod, bedankte hij voor het "signaal". Hij kondigde aan een programmteam in het leven te zullen roepen ten behoeve van een snelle omzetting van de meer dan 100 aanbevelingen uit het onderzoek. Hij nodigde de melder uit hieraan deel te nemen. Hij ging in de brief niet in op de melding. Alleen in de onderwerpregel van de brief werd gerefereerd aan de klokkenluidersmelding. De directeur Dienstverleners beschouwde de melding hiermee kennelijk als afgerond. Uit de brief van 17 juli 2017 wordt dat echter niet duidelijk. In de brief ontbreekt een verwijzing naar de mogelijkheid om zich te wenden tot de afdeling onderzoek van het Huis voor klokkenluiders of een andere bevoegde instantie.

Volgens artikel 11 van de Interne klokkenluidersregeling is een dergelijke mededeling vereist. Ook in een later stadium ontving de melder van de IND geen mededeling dat de organisatie zijn melding als afgerond beschouwde.

2.9

2.10   Verdere ontwikkelingen na 1 augustus 2017

2.10.1

2.10.2

2.10.3

2.10.4

2.10.5

2.10.6

2.10.7

3 De omgang met de melder

3.1 Algemeen

In de interviews en bij de bestudering van het materiaal heb ik expliciet aandacht besteed aan de vraag hoe de relatie tussen de melder en de organisatie zich heeft ontwikkeld in de periode tot 2017. |

De beoordeling van de ontwikkelingen in de verhouding tussen de melder en de werkgever vindt plaats tegen de achtergrond van de zorgplicht die artikel 2 van de Interne klokkenluidersregeling aan de werkgever oplegt. Een actieve en effectieve invulling van de zorgplicht is te meer belangrijk omdat de relatie tussen organisatie en klokkenluider niet gelijkwaardig is. De werkgever komt hier volgens de Interne klokkenluidersregeling en de Ambtenarenwet een speciale verantwoordelijkheid toe. Die verantwoordelijkheid komt tot uitdrukking in het benadelingsverbod en de zorgplicht. De zorgplicht die aan het bevoegd gezag wordt opgedragen, strekt er toe “ ... te voorkomen dat een melder behalve rechtspositionele ook anderszins bij de uitoefening van zijn functie nadelige gevolgen ondervindt naar aanleiding van zijn melding.”¹⁶

Bovendien blijkt uit onderzoek dat het doen van een melding voor klokkenluiders vergaande consequenties heeft: klokkenluiders ondervinden na het doen van een melding vaak ernstige psychische, sociale, lichamelijke en financiële problemen. Patronen van benadeling en isolatie zijn bekend uit de literatuur. Klokkenluiders verkeren vaak jaren achter elkaar in extreem belastende omstandigheden. Een effectieve invulling van de zorgplicht voor de melder vereist een begripvolle houding voor de psychische belasting van de klokkenluider.

Bij het invullen van de zorgplicht kan een vertrouwenspersoon een betekenisvolle rol vervullen. De Nota van Toelichting bij de Interne klokkenluidersregeling benadrukt het belang van de vertrouwenspersoon integriteit als luisterend oor en adviseur voor de melder. Een ervaren vertrouwenspersoon kan de melder helpen om zijn eigen oordelen en handelen te reflecteren. In de spanningsvolle situatie waarin een klokkenluider komt te verkeren, draagt dat bij aan weloverwogen keuzes en reacties richting de leidinggevenden. Bijstand door een

---

vertrouwenspersoon helpt bovendien het gevoel van isolatie dat meer klokkenluiders ervaren, te doorbreken.

Mede om die reden is de betrokkenheid van een vertrouwenspersoon ook in het belang van de organisatie.

3.2   Zorg voor en bescherming van de melder

Voor de melder

3.3 De verantwoordelijkheid voor de zorg voor de melder

3.4 Het oordeel over de melder binnen de organisatie

De oprechtheid van de motieven van de melder werd door geïnterviewden niet in twijfel getrokken

3.6

4 Beoordeling van bevindingen

Op grond van de voorafgaande bevindingen kom ik tot de volgende beoordelingen:

1. De leiding van de IND beschikte in het voorjaar 2017 niet over voldoende kennis van de formele eisen, de betekenis en de bedoelingen van de Interne klokkenluidersregeling. Teneinde zorgvuldig om te gaan met de melding en de melder en rekening houdend met het afbreukrisico dat een klokkenluidersmelding werd toegekend, legde de leiding van de organisatie veel nadruk op een formeel zorgvuldige afhandeling van de melding. Dat is echter slechts in beperkte mate gelukt.
2. Een centraal onderdeel van de Interne klokkenluidersregeling namelijk de zorgplicht die erop gericht moet zijn "...te voorkomen dat een melder behalve rechtspositionele ook anderszins bij de uitoefening van zijn functie nadelige gevolgen ondervindt naar aanleiding van zijn melding",¹⁷ raakte daarbij op de achtergrond.
3. De IND besloot te laat de melding als melding in het kader van de Interne klokkenluidersregeling in behandeling te nemen. De melder ontving daardoor te laat een bevestiging van ontvangst van de melding en werd te lang in onzekerheid gelaten over de status van zijn melding en de bescherming die hij genoot.
4. De IND startte het onderzoek naar het vermoede misstand niet onverwijld, zoals de Interne klokkenluidersregeling in artikel 10 bepaalt, maar pas elf weken na de melding en daarmee te laat.
- 5.

. Op basis van de (verschillende) ambtelijke adviezen had dat zeker gekund. De beoordelingsruimte die de Interne klokkenluidersregeling biedt, is op strategisch managementniveau onvoldoende benut. De besluitvorming over de melding in het kader van de Interne klokkenluidersregeling is op dat niveau van de organisatie niet gedocumenteerd en derhalve niet transparant. Het lijkt er sterk op dat deze besluitvorming is overgelaten aan de tactisch manager.

-
6. De verantwoordelijkheid voor de behandeling van de melding en de zorg voor de melder is onvoldoende duidelijk belegd.

  7. In de praktijk is teveel overgelaten aan de tactisch manager. Vanuit de verschillende, deels niet verenigbare rollen en verantwoordelijkheden die men toeschoof, kon niet effectief invulling geven aan de zorgplicht die de werkgever heeft ten opzichte van de klokkenluider.

8.

9.

10.

11. De onderzoeksoopdracht deed onvoldoende recht aan de inhoud van de melding en het karakter van een klokkenluidersmelding.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

5 Beantwoording van de onderzoeksvragen

Op basis van het voorafgaande kom ik tot de volgende antwoorden op de voorgelegde onderzoeksvragen.

a) Hoe is het proces van melding gelet op de vereisten van de Interne klokkenluidersregeling Rijk, Politie en Defensie van 21 december 2016 verlopen en zijn alle daarin beschreven stappen gevolgd?

Het proces van melding is in voorgaande hoofdstukken nader beschreven.

Op grond van de voorafgaande schets van de behandeling van de melding, kom ik tot de conclusie dat de IND op een aantal punten niet in overeenstemming handelde met de Interne klokkenluidersregeling Rijk, Politie en Defensie.

- De leiding van de IND heeft over een te lange periode onzekerheid laten bestaan omtrent de status van de melding en de status van de melder. De IND bevestigde de ontvangst van de melding te laat. De minimaal zeven weken durende onduidelijkheid omtrent de status van de e-mail van de melder is niet in lijn met de bedoeling van artikel 9 en de letter van artikel 10 van de Interne klokkenluidersregeling.
- Het onderzoek zoals bedoeld in artikel 10 van de Interne klokkenluidersregeling werd niet 'onverwijld' - zoals hetzelfde artikel bepaalt - gestart en de onderzoeksopdracht deed onvoldoende recht aan de inhoud van de melding.
- De afronding van de melding door de IND gebeurde niet met de gewenste duidelijkheid. In de brief van 17 juli 2017 waarin de melder conform artikel 11 van de Interne klokkenluidersregeling in kennis werd gesteld van de bevindingen van het onderzoek, ontbrak bovendien de mededeling dat de melder zich kon wenden tot de afdeling onderzoek van het Huis voor klokkenluiders of een andere bevoegde instantie.
- In de wijze waarop de organisatie invulling heeft gegeven aan de zorgplicht zoals die in artikel 2 van de regeling is verwoord, is de IND tekortgeschoten. In het antwoord op de volgende vraag ga ik hier nader op in.

---

b) Is de bejegening die de melder naar aanleiding van melding heeft ondervonden in overeenstemming geweest met de relevante bepalingen in deze klokkenluidersregeling?

De klokkenluidersmelding heeft ertoe bijgedragen dat de IND de noodzaak tot verbetering van de dienstverlening aan particulieren (meer) onderkende. Naar aanleiding van het door EY uitgevoerde onderzoek heeft de IND haar prioriteiten verschoven en is de Dienst begonnen met het aanpakken van de hardnekkige problemen in de dienstverlening. Er kwamen extra middelen beschikbaar voor de verbetering van de dienstverlening. Uit de interviews blijkt dat de ingezette beweging zonder de klokkenluidersmelding niet tot stand was gekomen. De "schok" van de klokkenluidersmelding werd nodig geacht om gericht de weg naar verbetering van de dienstverlening in te slaan.

Ik constateer dan ook dat het bevoegd gezag de speciale verantwoordelijkheid die haar op grond van artikel 2 van de Interne klokkenluidersregeling in de vorm van een algemene zorgplicht in aanvulling op het benadelingsverbod toekomt, onvoldoende heeft waargemaakt.

c) Hoe hebben de betrokken leidinggevenden binnen de organisatie van de IND en het departement van JenV de regeling toegepast en hoe hebben zij en de overige (direct) betrokkenen de toepassing van de regeling ervaren?

In antwoord op vraag b) heb ik reeds aangegeven dat de betrokken leidinggevenden van de IND geen effectieve invulling hebben gegeven aan de zorgplicht van het bevoegd gezag voor de melder.

De direct bij de melding betrokken leidinggevenden waren in het voorjaar van 2017 niet goed voorbereid op de vraag, hoe met een melding in het kader van de Interne klokkenluidersregeling en hoe met een melder omgegaan diende te worden.

De HIND heeft niet voor een heldere toedeling van verantwoordelijkheden voor de behandeling gezorgd; hij heeft lang onduidelijkheid laten bestaan over de aanpak van de e-mail van 2017 en heeft er onvoldoende op toegezien dat de afhandeling zorgvuldig is verlopen.

De directeur Dienstverlening heeft zich vooral gericht op de kansen die de melding bood voor maatregelen ter verbetering van de dienstverlening, heeft zich onvoldoende gerealiseerd wat een melding volgens de Interne klokkenluidersregeling inhield, welke eisen dat aan de organisatie en met name aan de leiding van de organisatie stelde, ook richting de melder.

De betrokken leden van het MT IND hebben zich dus onvoldoende verdiept in de positie van de klokkenluider. Ze hadden bovendien onvoldoende oog voor de dynamiek die de melding, het onderzoek zelf en de bekendmaking van de onderzoeksresultaten in de relatie tussen melder en leidinggevendens teweeg brachten. Daardoor zijn ook de overige direct betrokken leidinggevendens onvoldoende begeleid bij de omgang met de melding en bij de uitkomsten van het onderzoek.

d) Is het vermoeden van een misstand dat de melder melding van 2017 heeft aangekaart ook te kwalificeren als een misstand als bedoeld in de Interne klokkenluidersregeling Rijk, Politie en Defensie van 21 december 2016?

Ik stel vast dat de organisatie de melder met de brief van respectievelijk 2017 te kennen heeft gegeven dat melding wordt gezien als een melding die onder de Interne klokkenluidersregeling valt. In de betreffende brief gaf de HIND aan dat de IND onderzoek zal verrichten naar de gemelde misstand en bevestigde daarmee dat het vermoeden van een misstand gegrond was. Hiermee was feitelijk sprake van een klokkenluidersmelding. In het vervolg diende de IND daarom de bepalingen van de Interne klokkenluidersregeling in acht te nemen.

De melding voldoet ook naar mijn oordeel aan de vereisten van de Interne klokkenluidersregeling zoals die op grond van de Wet Huis voor klokkenluiders is opgesteld:

- ze is te goeder trouw en naar behoren gedaan;
- melder brengt op goede gronden het vermoeden van een misstand onder de aandacht;
- het voortduren van de problemen bij de directie Dienstverleners kan beschouwd worden als een misstand in de zin van de wet: er is een maatschappelijk belang in het geding doordat er sprake is van een gevaar voor het goed functioneren van de openbare dienst zoals in artikel 1, d van de Wet Huis voor klokkenluiders wordt aangeduid. Zowel uit de wetsbehandeling als ook uit de recente literatuur over de Wet Huis voor klokkenluiders¹⁹ blijkt het maatschappelijk belang criterium breed opgevat te kunnen worden.

De melding is dan aanleiding voor een onderzoek. Daarbij dient vastgesteld te worden of het “vermoeden van een misstand” ook daadwerkelijk een “misstand” blijkt te zijn.

Mijn conclusie als antwoord op deze vraag is, dat als het zo lang duurt om daadwerkelijk verbetering in de dienstverlening te realiseren, (het eerste auditrapport dateert van 2011) er gesproken kan worden van een “misstand”. Dit geldt in ieder geval in deze context, waar het gaat om aanhoudend onder de maat presteren door een afdeling die geheel extern gericht is op communicatie over ingewikkelde administratieve procedures.

Dit betekent dat het begrip “maatschappelijk belang” ook begrensd is.

Die inperking is naar mijn oordeel nodig en wenselijk om “uitholling” van het instrument klokkenluiders te voorkomen.

6 Aanbevelingen

In antwoord op de vragen e en f kom ik tot de volgende aanbevelingen.

1. **Zorg dat de beslissing om naar aanleiding van een melding al dan niet een onderzoek te starten, zoals bedoeld in artikel 10 van de Interne klokkenluidersregeling, snel, transparant en door de (plv.) SG of een door hem aan te stellen persoon/commissie wordt genomen. Zorg daarbij voor een deskundige en onafhankelijke advisering.**
2. **Communiceer de beslissing en alle vervolgstappen die de organisatie wil nemen helder richting de melder. Communiceer - in geval besloten wordt tot een onderzoek - daarbij ook duidelijk de reikwijdte en de grenzen van het onderzoek dat als gevolg van de melding ingesteld wordt.**
3. **Beleg de verantwoordelijkheid voor de melding en daarmee de verantwoordelijkheid voor de naleving van het benadelingsverbod en de zorgplicht bij voorkeur bij de (plv.) SG. Zorg voor een deskundige ondersteuning door medewerkers met voldoende afstand tot het onderdeel waarop de melding betrekking heeft, zodat een duidelijke scheiding van rollen gegarandeerd wordt. Zorg verder dat:**
  - a. **de ondersteuners beschikken over kennis en expertise in de behandeling van integriteitsvraagstukken en klokkenluidersmeldingen. Voor een goede afhandeling van een (klokkenluiders)melding is kennis maar vooral ook inzicht nodig in de psychologische en sociale processen die bij melder, beklagden en organisatie op kunnen treden;**
  - b. **de ondersteuners directe toegang hebben tot de eindverantwoordelijke voor de melding;**
  - c. **de ondersteuners met voldoende gezag richting het betrokken lijnmanagement van de melder en de beklagden kunnen opereren;**
  - d. **de gesprekken tussen melder en organisatie schriftelijk worden vastgelegd en plaatsvinden in aanwezigheid van een persoon die het vertrouwen van de melder geniet.**

- 4. Creëer voor melder, eventuele beklaagden en het betrokken lijnmanagement voldoende steunstructuren die de door alle partijen ervaren psychische en sociale belasting kunnen verlichten. Bied daarnaast gelegenheid voor reflectie en bevorder een open communicatie tussen de betrokkenen.**

- 5. Schakel een vertrouwenspersoon in, zorg dat op alle locaties vertrouwenspersonen beschikbaar zijn, zorg dat deze voldoende kennis en ervaring hebben en dring er bij de melder nadrukkelijk op aan dat hij/zij zich laat bijstaan door een vertrouwenspersoon.**

7 Nawoord

De hier genoemde aanbevelingen moeten waarborgen bieden voor een zorgvuldige behandeling van (klokkenluiders)meldingen en moeten een verwijdering tussen melder/klokkenluider en organisatie helpen voorkomen. Ik heb begrepen dat JenV voornemens is te komen tot één vaste integriteitscommissie die meldingen of klachten in behandeling neemt, beoordeelt en onderzoekt. Dit is een belangrijke stap die ik ten volle onderschrijf, zeker als die commissie ook kan toezien op een adequate invulling van de zorgplicht.

Echter, het belangrijkste is zorg te dragen voor een ambtelijke cultuur:
waar ruimte is voor een open gesprek, tegenspraak en kritiek;
waar medewerkers niet alleen de gelegenheid wordt geboden maar ook uitdrukkelijk worden uitgenodigd om eigen inzichten in te brengen en;
waar de (leiding van de) organisatie vervolgens een weloverwogen afweging maakt hier al dan niet mee aan de slag te gaan.

Voetnoten

¹ Voluit: Besluit van 21 december 2016, houdende vaststelling van een nieuw besluit voor de sectoren Rijk, Politie en Defensie inzake het melden van vermoedens van misstanden in verband met de Wet Huis voor klokkenluiders, in de tekst verwijs ik naar dit besluit als Interne klokkenluidersregeling.

² De IND geeft aan dat de bevestigingsbrief "...per abuis tweemaal [is] opgemaakt, dit omdat er destijds van uit was gegaan dat de eerste bevestiging niet was opgemaakt en verstuurd naar..." de melder.

³ Artikel 10 van de Interne klokkenluidersregeling bepaalt dat het bevoegd gezag "onverwijld" een onderzoek instelt naar het vermoeden van een misstand, "tenzij het vermoeden van een misstand kennelijk ongegrond is". Overigens spreekt de HIND in de brieven van 2017 en 2017 over een "misstand" en niet over het "vermoeden van een misstand".

4

⁵ In alle drie adviezen werd verwezen naar de formele eisen en de daarbij geldende termijnen, zoals die in de Interne klokkenluidersregeling worden geformuleerd. Men raadde verder aan de ontvangst van de melding schriftelijk te bevestigen, een onderzoek in te stellen of de melder te wijzen op de mogelijkheid zich te wenden tot het Huis voor klokkenluiders, de verdere afhandeling niet te beleggen bij de directie Dienstverleners, bij gesprekken met de melder een HR adviseur te betrekken, de inhoud van de gesprekken schriftelijk vast te leggen en bij de melder er (nogmaals) op aan te dringen dat zich laat bijstaan door een vertrouwenspersoon. Alleen een deel van de adviezen is overgenomen.

⁶ Sinds 1 augustus 2017 zijn bij het ministerie van JenV nieuwe, geharmoniseerde procedures voor de omgang met meldingen integriteitsschendingen en misstanden van kracht. Ze bieden een kader voor een geharmoniseerde aanpak van meldingen voor het departement en de diensten die onder het ministerie vallen.

⁷ In het IND Handboek Integriteit (2015) wordt, in het verlengde van integriteitsinbreuken, ook een melding in het kader van de Interne klokkenluidersregeling behandeld. Het Handboek vraagt om een centrale registratie van integriteitsinbreuken in een database; directeuren zijn ter zake aangewezen als bevoegd gezag en zijn verplicht integriteitsinbreuken bij Bureau Integriteit van de IND evenals de afdoening van een melding te melden. Voor integriteitsonderzoeken die in opdracht van het bevoegd gezag door Bureau Integriteit worden uitgevoerd, biedt het Handboek een uitgebreid protocol. Daarbij gaat het volgens het Handboek ook om onderzoeken "naar aanleiding van een vermoedelijke misstand" waarvoor opdracht aan Bureau Integriteit wordt gegeven. Het hoofdstuk "Melding misstand Klokkenluiders" sluit aan bij de voorloper van de Interne klokkenluidersregeling, het "Besluit regeling melden vermoeden misstand Rijk en Politie". Het hoofdstuk verwijst naar de rechtsbescherming die de melder op grond van artikel 125 quinquies van de Ambtenarenwet toekomt. Specifieke eisen aan de omgang met een klokkenluidersmelding worden in het Handboek niet geformuleerd. Het Handboek benadrukt de grote impact die een onderzoek naar integriteitsinbreuken kan hebben voor de direct betrokkenen en voor het organisatieonderdeel waarbinnen een onderzoek wordt uitgevoerd. De mogelijke "psychische problemen" die medewerkers daarbij kunnen ondervinden, vragen om nazorgmaatregelen, aldus het Handboek. Handboek Integriteit deel 2, IND, 28 september 2015.

⁸ Desgevraagd geeft de IND aan dat in de verslagen van het MT één keer, op 2018 wordt ingegaan op de melding. Op die vergadering is het voorstel voor de procesevaluatie besproken dat tot mijn onderzoek heeft geleid. Naar aanleiding van de bestudering van de nazending van 26 november 2018 is de IND nogmaals de vraag voorgelegd of en wanneer in het MT IND over de melding of het onderzoek naar aanleiding van de melding is gesproken. Uit de in reactie op dit verzoek toegezonden informatie blijkt, dat in een MT IND van 11 juli 2017 het EY-rapport werd behandeld en de brieven geagendeerd waren waarmee het rapport aan de melder, de operationeel managers en de verantwoordelijken binnen JenV is aangeboden.

⁹ Artikel 10 van de Interne klokkenluidersregeling biedt het bevoegd gezag de mogelijkheid geen onderzoek in te stellen indien "het vermoeden van een misstand kennelijk ongegrond is". Het bevoegd gezag dient de beslissing om geen onderzoek uit te voeren "onverwijld" aan de melder mee te delen en hem of haar daarbij te wijzen op de mogelijkheid het vermoeden van een misstand te melden aan de afdeling onderzoek van het Huis voor klokkenluiders of een andere bevoegde instantie.

¹⁰ Dit wordt duidelijk uit een vergelijking tussen een conceptversie van de onderzoeksopdracht die de directeur Dienstverleners op [ ] per e-mail deelde met de plv. HIND en de definitieve opdracht zoals die in het rapport van EY vermeld staat. In de e-mail van [ ] 2017 wees de directeur Dienstverleners er op dat de vetgedrukte vragen van de klokkenluider komen. In de onderzoeksopdracht, zoals die in het EY-rapport wordt weergegeven, ontbreken de volgende vetgedrukte aandachtspunten uit de conceptversie: "In hoeverre is de reorganisatie van 2015 van invloed geweest op de (telefonische) dienstverlening? Is/wordt de huidige structuur c.q. aansturing geëvalueerd? Welke (organisatorische) factoren zijn nog meer van invloed op onze dienstverlening?"

11

12

13

14

15

¹⁶ Nota van Toelichting, Interne klokkenluidersregeling Rijk, Politie en Defensie, Staatsblad 2016, 542.

¹⁷ Nota van Toelichting, Interne klokkenluidersregeling Rijk, Politie en Defensie, Staatsblad 2016, 542.

¹⁸ Op zich is het goed dat een organisatie in gesprek gaat met de melder om zich te vergewissen van diens intenties en diens perceptie van de door hem aangekaarte, vermoede misstand, alvorens een besluit te nemen over het al dan niet gegrond verklaren van een melding. Dat daarbij eveneens werd verkend of men in overleg met de melder buiten de Interne klokkenluidersregeling kon blijven, is in het licht van het belang en gewicht dat gepaard gaat met een klokkenluidersmelding, ook begrijpelijk.

¹⁹ Van Uden wijst in dit verband op de Memorie van Antwoord waarin de initiatiefnemers van de Wet Huis voor klokkenluiders het begrip "misstand" ruim omschrijven, namelijk als "... een tekortschieten in de wijze van functioneren .... die de integriteit van (een deel van) een bedrijf als zodanig in gevaar kan brengen." (Kamerstukken I 2013/2014, 33258, C, p. 17) Ook het begrip "maatschappelijk belang" dat bij alle misstanden in het geding moet zijn, moet volgens Van Uden breed worden opgevat. F.C. van Uden, *Wegwijs in het Huis voor klokkenluiders*, Tijdschrift voor Arbeid & Onderneming 2017, nr. 1, p. 8. Ook Govaert onderschrijft dit en wijst daarbij op jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens waaruit "... volgt dat het maatschappelijk belang zich kan beperken tot een belang binnen de onderneming." M.M. Govaert, *Het bejegeningsonderzoek van het Huis voor klokkenluiders nader beschouwd*, Tijdschrift voor Arbeid & Onderneming 2018, nr. 1, p. 42.

Bijlage 1: Onderzoeksprotocol

Artikel 1. Verzoeken om verstrekking van informatie, het verstrekken van documenten of inzage in documenten die berusten bij het Ministerie van Justitie en Veiligheid respectievelijk de IND.

1. De onderzoekers kunnen personen uitnodigen voor een gesprek.
2. Verzoeken om verstrekking van of inzage in documenten die berusten bij het Ministerie van Justitie en Veiligheid respectievelijk de IND worden door of namens de onderzoekers gericht aan een door de opdrachtgever aangewezen contactpersoon bij het ministerie respectievelijk de IND.
3. Bij een verzoek om verstrekking of inzage wordt een zo duidelijk mogelijke aanduiding gegeven van de gewenste documenten.
4. De contactpersoon verstrekt de gewenste documenten zo spoedig mogelijk dan wel verleent zo spoedig mogelijk inzage.

Artikel 2. Geheimhouding en archivering

1. De leden van het onderzoeksteam zijn op grond van artikel 2:5 van de Algemene wet bestuursrecht verplicht tot geheimhouding van gegevens waarvan zij het vertrouwelijke karakter kennen of redelijkerwijs moeten vermoeden, behoudens voor zover enig wettelijk voorschrift hen tot mededeling verplicht of uit hun taak de noodzaak tot mededeling voortvloeit.
2. De voorzitter zorgt ervoor dat alle personen die werkzaamheden verrichten in het kader van het onderzoek een geheimhoudingsverklaring tekenen.
3. Bij het ter beschikking stellen van documenten wordt door de contactpersoon van het ministerie van J&V en van de IND vermeld of daarop een bijzonder geheimhoudingsregime berust.
4. De contactpersoon bij het ministerie en bij de IND houden een overzicht bij van de door hen verstrekte of ter inzage gegeven documenten inbegrepen het eventueel van toepassing zijnde geheimhoudingsregime.
5. De verstrekte documenten worden uiterlijk vier weken na het verschijnen van het eindrapport overgedragen aan de SG en worden niet opgenomen in het archief van het onderzoek. Digitaal verstrekte documenten worden uiterlijk vier weken na het verschijnen van het eindrapport vernietigd.

Artikel 3. Gesprekken en de omgang met uit de gesprekken verkregen informatie

1. De onderzoekers nodigen personen die zij willen spreken schriftelijk en onder vermelding van het doel en onderwerp uit voor een gesprek. Een gespreksdeelnemer wordt tevoren schriftelijk op de hoogte gesteld van de doelstelling van het onderzoek.
2. Gespreksdeelnemers ontvangen van tevoren informatie over de werkwijze ten aanzien van de gesprekken.
3. De gesprekken hebben een vertrouwelijk karakter. De onderzoekers behandelen de informatie die zij uit het gesprek krijgen vertrouwelijk. Geïnterviewde ambtenaren delen de inhoud van de gesprekken niet met derden.
4. Van de gesprekken wordt een niet-woordelijk conceptverslag gemaakt. Ten behoeve van de verslaglegging kan in voorkomende gevallen met instemming van de gesprekspartner een geluidsopname gemaakt worden. De geluidsopname van het

gesprek wordt vier weken na het verschijnen van het onderzoeksrapport vernietigd. Gespreksverslagen en geluidsopnamen maken geen deel uit van het onderzoeksrapport.

5. Het conceptverslag wordt voorgelegd aan de gespreksdeelnemer met het verzoek het verslag binnen vijf werkdagen voorzien van een handtekening terug te zenden aan het secretariaat van het onderzoeksteam.
6. De geïnterviewde kan wijzigingsvoorstellen doen voor zover die betrekking hebben op zijn of haar eigen inbreng. Indien de voorzitter van het onderzoeksteam de wijzigingsvoorstellen niet overneemt, kunnen deze op verzoek van de geïnterviewde als bijlage bij het verslag worden opgenomen.
7. Indien een gesprekdeelnemer het verslag niet goedkeurt, dan vermelden de onderzoekers dat in de bijlage van het eindrapport.
8. De voorzitter van het onderzoeksteam stelt het definitieve verslag vast.

Artikel 4 Onderzoeksrapport

1. Voor vaststelling van het eindrapport leggen de onderzoekers een conceptrapport ter toetsing op feitelijke onjuistheden met een verplichting tot geheimhouding voor aan bij het onderzoek betrokken instanties van de IND en van het ministerie van J&V.
2. Voor vaststelling van het eindrapport leggen de onderzoekers conclusies die rechtstreeks betrekking hebben op het functioneren van personen voor aan die personen en geeft zij hen gelegenheid binnen drie werkdagen te reageren. De voorzitter van het onderzoeksteam laat binnen drie werkdagen weten welke reacties niet of niet volledig worden overgenomen. Een en ander wordt gemotiveerd vermeld in een bijlage, bij het onderzoeksrapport.
3. Indien de onderzoekers citaten van gespreksdeelnemers willen gebruiken, leggen ze deze citaten, inclusief de context waarbinnen zij worden gebruikt, voor aan de gespreksdeelnemer, die hun reacties binnen vijf werkdagen doorgeven aan het secretariaat.
4. De onderzoekers informeren alle bij het onderzoek betrokken personen 72 uur voor aanbieding van het onderzoeksrapport aan de opdrachtgever over de aanbieding.

Artikel 5. Verschoning

De voorzitter en leden van het onderzoeksteam kunnen gebruik maken van hun verschoningsrecht indien dat naar hun oordeel noodzakelijk is.

Artikel 6. Vrijwaring

De voorzitter en de leden van het onderzoeksteam worden, behoudens voor zover sprake is van opzet, grove schuld, of ernstige nalatigheid, gevrijwaard voor de redelijke kosten van rechtsbijstand in geval van een eventuele aansprakelijkstelling vanwege de werkzaamheden of een strafrechtelijke, bestuursrechtelijke of andere juridische procedure waarin zij worden betrokken vanwege de werkzaamheden verricht voor de onderzoekers, behoudens indien een strafrechtelijke procedure leidt tot het opleggen van een straf als bedoeld in artikel 9 van het Wetboek van Strafrecht aan een lid of secretaris.

Artikel 7. Publicatie

1. De voorzitter van het onderzoek biedt de bevindingen in vorm van een eindrapport uitsluitend aan de opdrachtgever aan.
2. Eventuele openbaarmaking van het onderzoek is aan de opdrachtgever.
3. De opdrachtgever stelt de voorzitter minimaal 72 uur voor openbaarmaking op de hoogte van het voornemen van openbaarmaking.
4. De opdrachtgever informeert alle betrokken personen 72 uur voor eventuele openbaarmaking van het rapport over openbaarmaking.
5. In overleg met de opdrachtgever kan de voorzitter de bevindingen van het onderzoek toelichten.
6. Indien het onderzoeksteam een verzoek ontvangt op basis van de Wet openbaar bestuur, geleidt zij deze door naar de contactpersoon bij het ministerie.

Artikel 8. Bescherming persoonsgegevens

1. De onderzoekers duiden personen in het eindrapport uitsluitend aan met hun functie.
2. Voor vermelding van persoonsgegevens vragen de onderzoekers eerst de toestemming van de betrokkene in overeenstemming met artikel 8 Wet bescherming persoonsgegevens.

